

állítottak Szekszárdon, Vasváron, Győrváron, Kölesden, szobrokat Tamásiban, Kölesden, Győrváron. A hagyományok, elbeszélések mellett műveket is írtak róla, például Thaly Kálmán (1865), Bodnár István (1938), Tóth Gyula (1958) és Esze Tamás (1962–1963).

Megemlékezéseink róla azért fontosak, hogy ne feledjük el tetteit, és példaképként is tekinthessünk rá.

(A Szekszárdi Garay János Gimnázium tanulójának munkája. Felkészítő tanár: dr. Gesztesi Enikő.)

Csuka Luca

Simonyi óbester, a „legvitézebb huszár”

A vitézvári báró Simonyi család legismertebb tagja, Simonyi József romantikus életútja során ragyogó katonai pályát futott be, egyszerű közhuszárból egyenesen ezredesig, azaz óbesteri rangig emelkedett a katonai ranglétrán. A Napóleon csapatai ellen harcoló császári-királyi hadseregben több Simonyiéhoz hasonló fényes katonai karrier (br. Hadik András vagy br. Mecséry Dániel katonai pályafutása) keletkezett, azonban egyikük élete sem fejeződött be oly méltatlan módon, mint az övé. *„Volt egy férfi – nem is olyan régen halt meg – a ki a mellett, hogy tökéletes eszményképe lehet egy, csupán a költők agyában született, középkori lovaghősnek; valódi élő mintája marad egy tetőtől talpig magyar vitéznek: annak is pedig huszárnak; olyan huszárnak, a kiről azután a többit szabják. Ez a férfi volt Simonyi József ezredes.”* (Jókai Mór: *A legvitézebb huszár*)

Simonyi József 1771. március 18-án (?) született Simon József néven Nagykállóban, Simon Pál mészárosmester és Hetesényi Zsuzsanna második fiaként. Családjá eredetileg Moson vármegyéből származott, s a Barbácsy Simon nevet viselte. Barbácsy Simon Benedek, a család őse 1637. december 24-én nyert címeres nemesi oklevelet III. Ferdinánd magyar királytól Pozsonyban. Az ifjú Simon „Jóska” elemi iskoláit szülővárosában végezte. Csintalan, vakmerő természete hamar megmutatkozott, szinte minden diákcsinnyben részt vett, ezért gyakran kellett iskolát váltania. Középiskolai tanulmányait Máriapócson, a görögkatolikus gimnáziumban folytatta, hiszen szülei úgy vélték, hogy a pajkos nebulót itt majd jobban kordában tudják tartani. A kállói iskola tanítói megkönnyebbülhettek a fiú távozásának hírére, ez azonban a máriapócsiakról már nem volt elmondható, egy tanév eltelte után elbocsátották hősünket, hiszen a tanulás helyett újabb csínytevéseken járt az esze. Ezután került a debreceni piarista gimnáziumba, szülei úgy vélték, hogy egy nagyvárosban majd jobb útra tér fiuk. Apja bánatára nem így történt, a gimnáziumban csibész, kötekedő diákként híresült el, végül azt tanácsolták a tanárok, hogy vigye el innen a javíthatatlan nebulót. Nagykárolyban próbálkoztak újból gyermekük további taníttatásával, de itt is tiszavirág életű időt töltött el, mivel „Jóska” a tivornyázók számát gyarapította. Végül Pesten kötött ki, ahol szintén nem a tanulással foglalkozott, hanem felcsapott Greffen-huszárnak. Miután ez apja tudomására jutott, súlyos tallérokkal kiváltotta a katonáskodáshoz még túl fiatal fiát, majd Kecskemétre vitte, hogy kitanulja édesapja szakmáját, a mészárosmesterséget.

Megunva ezt a foglalkozást is, úgy döntött 1887-ben, hogy hazalátogat szüleihez Kállóba. Útközben értesült, hogy toborzás folyik a 8. Wurmser-huszárezredbe. Közhuszárként Pécsre vezényelték, ahol kiképzést kapott, innen az orosz–török háború miatt Zimonyba helyezték át. 1788-ban esett át a tűz- és vérkeresztségen egyaránt, mikor arra utasították ezredét, hogy szorítsák vissza a Száván átkelő török haderőt. A bátor ifjonc nekiment egy lovas tö-

röknek, akit sikerült kiűtnie a nyeregből, azonban azt már későn vette észre, hogy eközben egy dzsidás súlyos csapást mér bal arcára. Társai kimenekítették és hadispotályba vitték. A csatamezőn nyújtott bátor helyállásáért (és sebesüléséért) cserébe első hadjáratát 1790-ben vicekáplárként zárhatta, mely mellé félhavi zsold és *Ezüst Érdempénz* kitüntetés is járt.

Tényleges katonai karrierjét az 1792-es évvel, a franciaellenes háborúkkal kezdte meg. Ugyanebben az évben megindult az osztrák hadsereg Franciaország ellen, egy lotaringiai portya során Simon József 16 huszárjával egy francia előőrsbe botlott. A négyszeres túlerőben lévő ellenségre csapatával rátámadt, a parancsnokokkal személyesen végzett, emellett 10 foglyot ejtettek, valamint 13 lovat zsákmányoltak. Az összecsapásban ismét megsebesült, bátorságát ebben az esetben is *Ezüst Érdempénz*szel jutalmazták. Neve ekkorra már nem csak hazájában, hanem a birodalom határain túl is ismertté vált.

Az 1795-ös évben őrmesterré léptették elő, ugyanis egy francia tiszttel párbajozott, akit sikeresen levágott. Közben a háború áthelyeződött Itália területeire, a legvéresebb csaták a Garda-tó környékén dúltak. A leghevesebb ütközetre Salo térségében, 1796. augusztus 2-án került sor. Ekkor Simon József oly módon öregbítette hírnevét, hogy az osztrák császári-királyi sereg franciák birtokába került 30 ágyúból álló ütegét szerezte vissza. E csatában nyújtott bátorságáért 1797-ben az *Arany Katonai Emlék- és Érdemrend* tulajdonosa lett, valamint emellé rendkívüli zsold is járt.

Ezt az időszakot egy katonai értelemben passzív szakasz követte, mely keretein belül Simon ezredét visszavezényelték Magyarországra. A tétlenséget nehezen tűrő huszár előmenetele szempontjából úgy vélte, hogy előnyösebb lenne alakulatot váltania, így került Mészáros János 1. számú ulánusezredébe. A lengyel alakulatban folytatta tovább a harcot a napóleoni seregek ellen.

Sikert sikerre halmozott, majd hősünk sorsa úgy alakult, hogy rábeszéltek, lépjen át a császári-királyi 6. számú Blankenstein-huszárezredbe, hiszen főhadnagyi előléptetést ígértek neki. Simon József 1800. decemberében így is tett, azonban a harcban álló felek fegyverszünetet kötöttek egymással, majd békekötésre is sor került. Ez abban az értelemben számított számára rossz hírnek, mivel így nem volt lehetősége a katonai ranglétrán való előbbre jutásra.

Amikor 1801-ben Csehországba irányították, adminisztratív úton kívánt előlépni, azaz elhatározta, hogy kérni fogja a *Mária Terézia-rend katonai lovagkeresztjét*. 1802-ben el is nyerte a kitüntetést, s ekkor változtatta Simon vezetéknévét Simonyira. Simonyi Józsefnek tehát sikerült az, ami sokaknak nem, köznemesi ifjú létére katonai tevékenységéért, hősiességéért birtokosa lett a legmagasabb osztrák–magyar katonai kitüntetésnek.

A következő lépésként kérvényezte az osztrák bárói rangot I. Ferenc császártól, aki 1804-ben a bárók közé emelte, emellett a „*vitézvári*” előnevet adományozta neki. A magyar bároság elnyerésére 1815-ben került sor.

1805-ben Csehországból Vorarlbergbe helyezték át, mivel a franciaellenes háború kiújult. Simonyi méltón hírnevéhez, folyton harcba bocsátkozott az ellenséggel, és mindig győztesen került ki. A sorozatos győzelmeiért hadseregpáncsnoki dicséretben részesítették, megemelt zsold kíséretében.

Miután 1809-ben Bécset Napóleon seregeivel elfoglalta, az asperni csatában Simonyi részvételével Károly főherceg legyőzte a francia császárt. E csata után neve egy hivatalos jelentésben „*a bátrak legbátrabbjai*” között került említésre. Legnagyobb hőstette csak ezek után következett. 1809. július 6-án, a wagrami csata második napján a győzelmes francia csapatok elől visszavonuló császári-királyi hadsereg fővezére Simonyit bízta meg a visszavonulás fedezésével. A Thaya folyón átívelő hidat Simonyi egy zászlóalj gyalogsággal,

utászokkal, 6 ágyúval és a 4. huszárezred két századával védte a 30 000 fős francia ellen-séggel szemben. A több órája folyó küzdelemben az osztrák tábornok többször is utasította a visszavonulásra Simonyit, de ő nem tágitott. Végül úgy határozott, hogy a hidat rőzsével rakatta meg, s felgyújtotta azt. Mikor a híd lángra lobbant, csapatával fergeteges rohammal csapott le a franciákra, s addig verekedett megperzselt bajusszal, amíg az összes katonája

Simonyi huszársjai élén átvonul az égő hídon, Tull Ödön festménye, 1900

épségben vissza nem ért a túlpartra. Hőstette jutalmul a 4. huszárezred ezredparancsnokává nevezték ki, s mindemellett Károly főherceg személyes dicséretében részesülhetett.

1813-ban következett a Bonaparte Napóleon elleni felszabadító háború, amikor Simonyi huszársjával a francia császár főhadiszállásán Szászországban aratott győzelmeket, s helységről helysére üldözték a franciákat. Vitézségét jól mutatja, hogy 392 foglyot ejtett, 126 szövetséges katonát szabadított ki és 500 fegyvert zsákmányolt.

Ezt követően a már javában folyó „népek csatájába” vezényelték Lipcse mellé, ahol lövést kapott, oly szerencsésen, hogy a kabátjában lévő bőrtálca felfogta a golyót, így semmi baja nem esett. I. Fe-

renc császár felfigyelt a hősiességére, s ezredessé, óbesterre léptette elő, valamint ő lett a Hessen-Homburg regiment parancsnoka is.

1814-ben már Franciaország területén üldözte az ellenséget, s mindent megtett a franciák visszaszorítására. A jeges Rhone folyót is képes volt átúsztatni, hogy rajtaüssön a franciákon. Hősies tettéért az osztrák császár a *Lipót-rend parancsnoki keresztjével* tüntette ki. Élete során összesen 72 kitüntetést szerzett, közülük az orosz cártól a *Szent György-rendet*, a porosz királytól a *Pour le Mérite* kitüntetést.

Napóleon 1815-ben vereséget szenvedett Waterloonál, melyet békekötés követett. Simonyi ezután azt a parancsot kapta, hogy térjen haza ezredével.

Simonyi József az egyik leghíresebb katonája volt a császári-királyi hadseregnek, legendák keringtek harctéri elszántságáról. Társai mélyen tisztelték, ellenségei félték tőle. A közhuszárok példaképe volt. Élete a béke beköszöntével teljes mértékben megváltozott, hiszen a harcokon kívül más nem igazán hozta lázba. Békeidőben Simonyi óbester sorsa ismét összefonódott a gyermekkorából jól ismert Debrecennel. E város lakosai a mai napig sokat köszönhetnek neki, többek közt a vigadó és a fürdő megépítését. Nevéhez fűződik a Nagyerdő felé vezető út, valamint magának a Nagyerdőnek a pihenőövezetté való alakítása is. A tenni akarástól duzzadó ezredes mind pénzzel, mind katonáival segédkezett az építkezéseken. „Az akkori városkaputól a Nagyerdőig elterülő homoksvatagban huszársjával utat egyenget és saját költségén 2–2 sor jegenye-, juhar- és nyárfacsemetével ülteti be. A fákat huszársjával védelmi a rongálások ellen. Az őrt állók egyike gróf Széchenyi István volt.”

Simonyi óbester emellett látványos felvonulásokat is tartott katonáival. Ezek közül a leghíresebb a wagrami csata 10 éves évfordulóján a Thaya folyón átívelő híd védelmének eljátszása volt.

Békeidőben a szerelem is rátalált: 51 éves korában a 19 éves osztrák származású Theresia Leiner von Negelsfürst kisasszonyt vette feleségül 1822-ben, s a császártól kapott vadászti birtokán tartózkodtak az esküvő után. Ez a házasság anyagilag is előnyösnek bizonyult, hiszen ifjú menyasszonyának hozománya 400 ezer forint és két bécsi ház volt. A frigyből öt

gyermek született, akik közül kettő élte meg a felnőttkort: Lajos és Katalin. Simonyi Lajos báró lett Magyarország későbbi közmunka- és kereskedelemügyi minisztere.

Simonyi József katonai karrierje 1823-ban befejeződött, mikor is az általa vezetett 4. Hessen-Homburg regiment hadbírója ellen vizsgálatok indultak, mivel túl súlyos szankciókat rendelt el. Anton Freyberger figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a háború lezárult és a békeidőre vonatkozó törvények szerint kell eljárni. A súlyos eljárások odavezettek, hogy a huszárezredben megnövekedett a szökések száma. Simonyi óbester hadbírója tanácsára statáriumot rendelt el 1820–1822 között. A törvényellenes rögtönítélő törvényszék négy huszárt ítelt el, melyek közül kettőt ki is végeztek. A szabálytalan eljárásnak híre ment, s személyesen Ferdinánd főherceg vizsgálta ki az ügyet, így per indult Anton Freyberger ellen. A hadbíró a kihallgatások során azt vallotta, hogy az eljárásokról parancsnoka is tudott, így a nyomozás megindult az óbester ellen is. Hosszas bírósági procedúrát követően Simonyit elítélték, s büntetésként megfosztották ezredesi rangjától, valamint kitüntetésaitől is és kétéves várfogságra ítélték. A sors iróniájaként kitüntetéséitől az a I. Ferenc császár fosztotta meg, akitől azokat hajdanán elnyerte.

1832. augusztus 23-án hunyt el az aradi várbörtönben a sebének üszkösödése következtében. Végső nyugalomra a Fiumei úti sírkertben talált. Kalandos élete – hasonlóan a huszárság magyar néplelékre gyakorolt hatásához (például Petőfi Sándor *János vitéz* című művében) – meghihlette többek közt Jókai Mórt (*A legvitézebb huszár*) és Ordas Ivánt (*Simonyi óbester*) is.

Báró Simonyi József nem csak példakép számomra, hanem családom felmenője is, hiszen Barbácsy Simon Benedektől számított 13. generációs leszármazott vagyok. Simon Benedeknek három unokája (András, Mihály, Bálint) volt, „*a legvitézebb huszár*” Andrástól, családom Bálinttól származik. A Simon család kisenemesi ágának egy része ma Fejér megyében él, köztük mi is. Simonyi József óbester életútja számomra példaként szolgál, mivel kellő kitartással és elszántsággal mindazt elérhetjük, amit életünk során célként tűzünk ki magunk elé. Büszke vagyok arra, hogy Simonyi ezredessel közös össel rendelkezem, s remélem, hogy írással méltón tudtam bemutatni hősi tetteit.

„Hallgasd meg te is ifjú nemzedék: ki volt ő, mi volt ő? és tanuld meg, hogy az előtt is voltak ám derék emberei a magyarnak! Ezután is lesznek, ha Isten úgy akarja.” (Jókai Mór: *A legvitézebb huszár*)

(A Dunaujvárosi Széchenyi István Gimnázium és Kollégium tanulójának munkája. Felkészítő tanár: Süveges Zoltán.)

Deák Viktória*

Felhasznált irodalom. *Barczy Zoltán–Somogyi Győző*: Magyar huszárok, Bp., 1987; *Üök.*: Királyért és hazáért. Bp., 1990; *Gudenus János József*: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. III. Bp., 1998; *Jókai Mór*: A legvitézebb huszár. In A nagyenyedi két fűzfa. Bp., 1978; *Kedves Gyula*: A magyar huszárság. Rubicon 2000. 5. sz. 30–33, 35–38.; *Lázár Balázs–Soós Péter–Szabó Péter–Szántó Nóra*: Huszárkönyv Bp., 2015.; *Merényi-Metzger Gábor*: Simonyi óbester és a vitézvári báró Simonyi család története. Gyula, 2010; *Mónus Imre*: A kállói Simonyi óbester. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltári Évkönyv XVII. Nyíregyháza, 2006. 423–428.; *Nagy Iván*: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. X. Pest, 1863.

* Dolgozatom elkészítéséhez nyújtott segítségéért, hasznos tanácsaiért köszönetet mondok L. Simon László országgyűlési képviselő úrnak és kéziratom véleményezéséért Süveges Zoltán középiskolai tanárnak, helytörténeti kutatónak.